

NOTIJORAT TASHKILOTLARDA BUXGALTERIYA HISOBINING O'ZIGA XOS JIHATLARI.

Ergashev Olloyor Furqat o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Samarqand filiali assistenti

Avezova Aziza Bahramovna

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Samarqand filiali talabasi

avezovaa177@gmail.com

Annotatsiya: Notijorat tashkilotlar, Notijorat tashkilotlari uchun buxgalteriya hisobining farqlari, notijorat tashkilotlar uchun buxgalteriya hisobining tamoyillari, daromad va xarajatlarni hisobga olish, nodavlat notijorat tashkilotlar uchun hisobot va moliyaviy hisoboti haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Notijorat tashkilot, moliyaviy hisobot, buxgalteriya hisobining tamoyillari.

Hozirgi kunda notijorat tashkilotlarda buxgalteriya hisobining ijobiy tomonlari shundan iboratki, notijorat tashkilotlar foyda olishni ko'zlamaydi. Balki ijtimoiy yoki madaniy xizmatlar ko'rsatishdir. Notijorat tashkilotlarida maxsus mablag'lar yoki grantlar bo'ladi, bu mablag'lar faqat ma'lum bir loyiha yoki dastur uchun sarflanishi kerak. Buxgalteriya hisobi bu mablag'larning to'g'ri taqsimlanishini va kerakli yo'nalishlarda ishlatilishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Notijorat tashkilotlar uchun buxgalteriya hisobining asosiy maqsadi nafaqat pulni kuzatish, balki hisobdorlik, shaffoflik va ishonchlilikni namoyish qilishdir. Bu donorlar, grantorlar, ko'ngillilar va boshqa manfaatdor tomonlarga xayriyalar ijtimoiy ta'sir yaratish uchun qanday foydalanilayotganini ko'rish imkonini beradi. Bundan tashqari, samarali buxgalteriya hisobi moliyaviy Buxgalteriya Standartlari Kengashi (FASB) yoki Hukumat Buxgalteriya Standartlari Kengashi (GASB) kabi tartibga soluvchi organlar tomonidan o'rnatilgan

buxgalteriya hisobi standartlariga muvofiqligini ta'minlaydi Ushbu standartlar notijorat tashkilotlarning axloqiy amaliyotlarga rioya qilgan holda tranzaktsiyalarni qanday to'g'ri qayd etishi kerakligi haqida ko'rsatmalar beradi. Buxgalteriya hisobining birinchi va eng muhim tamoyili hisobni to'g'ri yuritishdir. Bu shuni anglatadiki, barcha moliyaviy operatsiyalar zudlik bilan va aniq qayd etilishi kerak. Nodavlat notijorat tashkilotlari barcha daromadlar va xarajatlar, jumladan xayr-ehsonlar, grantlar, dastur to'lovlari va boshqa daromad manbalarining batafsil hisobini yuritishi kerak. Notijorat tashkilotlar ko'pincha davlat grantlari, jismoniy shaxslar yoki korporatsiyalarning xayriyalari va dastur to'lovlari kabi turli manbalardan mablag' oladi. Har bir manbadan qanday to'g'ri foydalanilayotganini kuzatish uchun ushbu mablag'larni alohida saqlash juda muhimdir. Bu, shuningdek, donorlar yoki grant beruvchilarga moliyaviy hisobotlarni taqdim etishda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlaydi. Muntazam bank hisob-kitoblari ham juda muhimdir. Bu har oyning oxirida ikkala qoldiqning mos kelishini ta'minlash uchun bank ko'chirmalarini ichki buxgalteriya yozuvlari bilan solishtirishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon yozib olish vaqtida yuzaga kelgan har qanday nomuvofiqlik yoki xatolarni aniqlashga yordam beradi. Bu to'g'ri moliyaviy hisobotlarni ta'minlashda muhim qadamdir. Daromadlar va xarajatlarni ro'yxatga olish moliyaviy barqarorlik va shaffoflikni saqlash uchun tashkilotga kiruvchi va chiqib ketadigan barcha pullarni aniq kuzatishni o'z ichiga oladi. Birinchi qadam ularni toifalarga ajratish tizimini yaratishdir. Buni avtomatlashtirilganda turli xil hisoblar yoki toifalar yaratish orqali amalga oshirish mumkin. Buxgalteriya dasturlari yoki jismoniy yozuvlarni saqlayotgan bo'lsangiz, alohida papkalardan foydalaning. Daromadning ba'zi umumiy toifalari xayriya va grantlarni o'z ichiga oladi, xarajatlar esa ish haqi, ofis materiallari va ijarani o'z ichiga olishi mumkin. Keyinchalik, barcha daromad manbalari aniq qayd etilishi kerak. Bunga jismoniy shaxslar yoki korxonalarining har qanday xayr-ehsonlari va davlat idoralari yoki fondlarning grantlari kiradi. Ushbu operatsiyalarning batafsil yozuvlarini, shu jumladan olingan sanani, mablag'lar manbasini va ulardan foydalanish bo'yicha har qanday cheklovlarni saqlash muhimdir. Xuddi shunday, tashkilot tomonidan qilingan barcha

xarajatlar ham diqqat bilan qayd etilishi kerak. Bu naqd to'lovlarni ham, kredit karta operatsiyalarini ham o'z ichiga oladi. Barcha xarajatlarni to'g'ri hujjatlashtirishni ta'minlash uchun tashkilot nomidan to'lovlarni amalga oshirish uchun tayinlangan shaxs mas'ul bo'lishi tavsiya etiladi. Hisobot notijorat tashkilotlar uchun juda muhim, chunki u tashkilotning moliyaviy natijalari va uning o'z missiyasiga erishishga ta'siri haqida umumiy ma'lumot beradi. Ushbu ma'lumotlar asosli qarorlar qabul qilish, maqsadlarni belgilash va yaxshilash uchun yo'nalishlarni aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, u qonuniy talablarga rioya qilishni ta'minlaydi va manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot qilish imkonini beradi. Notijorat tashkilotlar muntazam ravishda uchta asosiy turdagi hisobotlarni tayyorlashlari kerak: daromadlar to'g'risidagi hisobot, balans va pul oqimi to'g'risidagi hisobot. Daromadlar to'g'risidagi hisobotda ma'lum bir davrda tashkilotning daromadlari va xarajatlari ko'rsatilgan. Buxgalteriya balansi tashkilotning aktivlari (u nimaga egalik qiladi), majburiyatlari (nima qarzlari) va sof aktivlari (aktivlar o'rtasidagi farq - passivlar) ning qisqacha tasvirini taqdim etadi. Xuddi shunday, pul oqimlari to'g'risidagi hisobot ma'lum bir davrdagi naqd pulning kirib kelishi va chiqishini kuzatib boradi. Bu operatsion xarajatlarni qoplash yoki yangi loyihalarga sarmoya kiritish uchun qancha naqd pul mavjudligini ko'rsatadi. Nodavlat notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlashda donorlar muhim rol o'ynaganligi sababli, donorlik mablag'laridan qanday foydalanish to'g'risida shaffoflikni ta'minlaydigan tushunarli moliyaviy hisobotlarni ishlab chiqish juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raximov, X. M. (2017). Buxgalteriya hisobi: nazariy asoslar va amaliyot (2-nashr.)
2. Shodmonov, F. (2015). Notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va audit.
3. Mustafayeva, N. (2020). Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning tahlili: notijorat tashkilotlarida qo'llanma.
4. Mirzayeva, D. (2021). "Notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobi tizimi va uning samaradorligini oshirish." Iqtisodiyot va Buxgalteriya hisobi jurnali.
5. Ismailov, J. (2019). "Notijorat tashkilotlarda moliyaviy shaffoflikni ta'minlashda buxgalteriya hisobining roli." Xalqaro iqtisodiy tahlil jurnali.
6. Messier, W. F, Glover, S. M, & Prawitt, D. F. (2016) Auditing & Assurance Service: A Systematic Approach. McGraw-Hill Education.
7. Mogilov O, Egamberdiev R. va boshqalar (2018). Moliyaviy audit. Toshkent: Iqtisodiyot.